

Johann Siegmund Manso

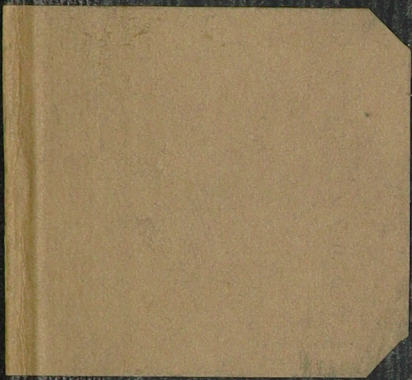
**Ad Avdiendam Orationem In Bilefeldensi Artivm Collegio A.D.V. Aprilis
MDCCLVIII. Habendam, Qva Pvblicvm Rectoris Gymnasii Bilefeldensis Mvnvs
Avspicabitvr Magnificos, Consvlitissimos, Amplissimos Hvivs Civitatis Patres Et
Gymnasii Praesides ... invitat ...**

Bilefeldae: Typis Francisci Wilhelmi Honæi, MDCCLVIII.

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1811806260>

Druck Freier Zugang

Ab-1057.

XXIII. 15.
H. L.
25.
8.
AD

AVDIENDAM ORATIONEM

IN BILEFELDENSIS ARTIVM COLLEGIO

A. D. V. APRILIS CIO IO CCLVIII. HABENDAM,

QVA

PVBLICVM RECTORIS GYMNASII BILEFELDENSIS MVNVS
AVSPICABITVR

MAGNIFICOS, CONSVLTISSIMOS, AMPLISSIMOS

HVIVS

CIVITATIS PATRES

ET

GYMNASII PRAESIDES

NEC NON

PATRONOS, FAVTORES

ET

CVLTORES

LITTERARVM INCLITAE HVIVS VRBIS RELIQVOS
OMNI, QVA OPORTET, OBSERVANTIA ET HVMANITATE

INVITAT

ET

NVM CONDVCAT REIPVBLICAE,

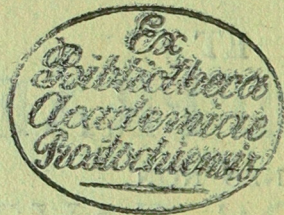
MVLTOS ALERE CIVES ERVDITOS,

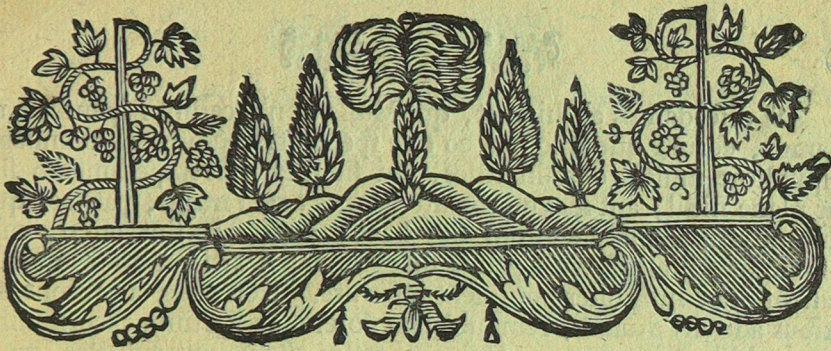
PAVCIS DISQVIRIT

IO. SIGISMVNDVS MANSO.

BILEFELDAE, TYPIS FRANCISCI WILHELMI HONÆL.
CIO IO CC LVIII.

H. L. - 1057

Peruulgatae esse solent aetate nostra querelae de iusto maiori eorum numero, qui litteris vitam consecrant; et adcuratius paullo si attendas, iactantur illae a cuiusuis generis hominibus, doctis pariter, qui videri saltem volunt, ac indoctis. Qui semel interumue munus ambiuit publicum, ille, repulsam passus, de candidatorum multitudine queretur; qui causam pro aliis dicendo, aut saluberrimam Aesculapii artem exercendo, aut paruulos instituendo, aut quoduis aliud agendo, vix ac ne vix quidem panem lucrari possunt, non semet accusabunt ipsos, sed frequentiam collegarum, qui foro dant operam, qui medicinam faciunt, qui in formanda desudant iuuentute atque elaborant. Ita enim a natura facti sumus nos mortales, vt rerum aduersarum, quae nos male habent, culpam manibus pedibusque a nobis amouere, et conuertere in alios nitamur. Qui has habent querimonias, hi fere sunt, qui parentibus, in certo dignitatis gradu constitutis, nati, sibi solis competere Parnassum opinantur; reliquos illius aditu arcendos esse omnes. Quare iram euomunt in eos, qui, vt vt fortuna et maioribus sunt inferiores, ingenio, studio, eruditione, ad honores ascendunt, qui, ex ipsorum opinione, non nisi sibi debebantur.

Si discedamus ab his, et, qui Musis non fecerunt stipendia, audiamus, eorum querimoniae eo fere spectant, eruditorum abundantia reipublicae multos detrahi ciues, qui sibimet ipsis impedimento sint, aut plane nihil, aut magno conatu magnas agant nugas, patriae, quae nullum ab iis emolumentum sibi habeat polliceri, sint oneri, cuius commodis, si aliud vitae genus delegissent, si arti aut opificio consecrassent dies, insigniter potuissent inferuire. Non enim eruditione, sed artibus adquiri diuitias, rempublicam florere, ab hostium excursionibus tutos reddi patriae fines. Cuius rei testes esse volunt ciuitates, regiones adeo, qui olim florere maxime, et adhuc quidem vigent, omnes. Discutiamus igitur adcuratius paullo horum hominum querelas; et *utrum damno sit reipublicae, an emolumento, dispiciamus, magnam intra fines suos habere virorum eruditorum frequentiam.*

Forte supersedere possemus huic labori, si, quid sibi velit eruditi nomen, ignoraret nemo. Verumenim vero grauem et honorificam, quae paucis competit, adpellationem, vulgus tribuere consuevit omnibus, qui per aliquot annorum interuallum in litterarum vniuersitate commorati sunt, nomenque dederunt vel sacrarum litterarum, vel legum, vel salutaris artis studio; nihil omnino curans, quid in his, quas profitentur, litteris profecerint. Pone iam theologiae studiosum, qui nec litteras callet humaniores, nec sacras; qui tantum abest, vt diuinitus nobis traditas scripturas in fontibus legere queat, vt potius omnium, quae ad earum intellectum requiruntur, linguarum plane sit rudis, simulque faforum, quae ecclesia a priscis inde temporibus habuit expers; quod, bone Deus, commodum hic adferet reipublicae? quum nec formando nascentis aetatis ingenio aptus est, quippe qui ipse vt instituat opus habet, nec mysteriis diuinis explicandis, et populo erudiendo, emendando adeo, et reddendo meliorem, habilis. Aliorum scriinia compilabit, oracula peruertet sanctissima, imperitae plebi fucum faciet. Finge legum cultorem, vt vocari quidem amat, re vera autem iusti et recti aduersarium, peruertentem diuina et humana iura omnia, immo legibus et iure ipso ad euertendum ius et fas callide abutentem, rabulam importunissimum, id modo agentem, vt clara faciat obscura, eludat iudicem, astute decipiat clientem; leguleium, vt Ciceronis (*) verba faciam mea, cautum et acutum, praeconem actionum, cantorem formularum, aucupem syllabarum; quis nega-

(*) de orat. I. c. 55.

negare audebit, eum maximo reipublicae esse detrimento? Fac tandem Aesculapii filium, quem spurium rectius adpellaueris, qui nec corporis humani structuram, nec genera morborum, nec remedia, quibus mederi illis fas est, recte nouit; cuius tota cognitio quibusdam nititur obseruationibus, siue recte, siue perperam institutis, certisque medicamentis, quibus semel forte optatus respondit successus, quae quidem, omni posthabita circumstantia, valentis consuetudine, et natura corporis semper adhibere consuevit; hic, quum impune necat, non nisi vespillonibus, aliisque, libitinam exercentibus, nec non auari cuiusdam auunculi heredibus, qui eius morte magnarum opum possessores fiunt, vtilitatem adfert, reliquis exitio est fere omnibus.

Qui igitur eruditi nomen tam late patere putant, vt huius quoque conditionis homines comprehendat, iis, quid opponam, non habeo, si de eruditorum queruntur multitudine, ambabus concedens, illos pestem esse reipublicae. Caueamus autem, ne sacram eruditi adpellationem hoc modo profanemus. Amplam enim illa iure quodam suo postulat eamque solidam multarum rerum cognitionem, ita comparatam, vt quas profitetur quisque scientias recte perspiciat, distincte queat explicare, et rationes, si modo adsint, reddere. Non sufficit, vnum alterumue ex quauis disciplina caput superficialie nosse, peregrinorum vocabulorum congeriem memoria tenere, et scientias a limite gustasse, vt fumum vendere et imponere possimus imperitis. Linguarum genium intelligat, qui doctus vult vocari, necesse est, iisque ad rerum cognitionem adquirendam vtatur; optimis litteris non leuiter eum esse tinctum oportet, sed plane imbutum, veritatumque nexum perspicere debet atque combinationem, ita, vt ex notis incognita deducere valeat. Neque nosse fat est, restat, vt, quae nouit, in vsum conuertat publicum. Qui hanc docti viri faciem habet ante oculos, num dubitare potest, tanta ex eruditione in rempublicam redundare commoda, quanta possunt esse maxima? Quid, Tullio teste, (*) dulcius hominum generi a natura datum est, quam sui cuique liberi? At brutis animantibus essemus similes, si procreasse illos, putarem fatis, eosque oleastri instar arborefcere, moresque malos, superbiam, socordiam, vitiaque omnia, quasi herbam irriguam, succrescere sineremus, neglecta plane eorum educatione, institutione, emendatione. Quid igitur nos de-

A 3

bere

(*) orat. ad Quirit. post redit. Cap. I.

bere arbitramur paedagogis, qui in se suscipiunt puerorum educationem, ad quam ipsi vel non sumus idonei, vel negotiis ita implicamur, quo minus curam illius habere possimus; fidis praeceptoribus, qui paruulos nostros a prima inde infantia linguas docent, earumque auxilio simul multarum rerum cognitione imbuunt, memoriam exercent, formant ingenium, iudicium acuunt, quo ita cogitare, ita, quae animum subiere, eloqui adsuescant, vti maiores, ingenio, gloria, dignitate maxime suo quisque tempore florentes, cogitarunt et loquuti sunt; qui omni animi impetu in id incumbunt, vt iuuenum mores, qui a natura feri esse solent, mites, probatos, compositos faciant, et illustrium virorum exemplo, quod subinde iis ante oculos ponunt, eos excitent, vt ad parem gloriam, nominis famam, integritatem vitae, honorem, dignitatem adspirent; verbo, qui non sibi, sed posteritati viuunt, quum totam vitam in eo consumunt, vt nascentem aetatem, iuuentutis florem, meliorem reddant, omnemque mouent lapidem, quo, qui curae ipsorum commissi sunt, ita instituantur, vt boni et probati ciues, fulcra reipublicae euadant, qui patriae officia non poenitenda praestent, eamque aut consilio aut re adiutum eant.

Vera et constans felicitas, quae in perturbato quoque rerum statu inconcussa manet, sine religione frustra quaeritur. Nihil adflictum solari, reddere illi spiritum, et abiectum erigere animum potest, quam viua de summo Numine et sapienti rerum omnium gubernatore, viua de eius perfectionibus et operibus cognitio, et certa fiducia in hoc cuiusuis boni fonte collocata. Quam autem in Deo poneremus spem, cuius leges quotidie migramus, et quem ob peccata nostra iratum nobis nouimus, nisi sacrae paginae nobis redemptorem θεανδρωτον ostenderent, qui morte et sanguine nostras expiauit defectiones, Deoque nos placauit. Quam igitur in hac et futura vita speramus felicitatem, haec reuelatis illis pandectis nititur omnis. Grates igitur persoluamus grauiissimis viris, qui quotidie illas rimantur, magnam linguarum vim improbo sibi labore comparant, eum in finem, vt verum earum sensum eruant, eumque tradant auditoribus, dogmata inde excerptant cognitu absolute necessaria, iisque salutarem cognitionem in dies augeant. Sed maiora adhuc restant, quae res illis publica debet; non enim intellectum modo iuuant, sed animi etiam propensiones flectunt, et qui natura ad vitia inclinant, ducunt ad virtutem. Aeternas enim naturae leges, earumque primam et reliquarum fontem, quod tibi non vis fieri,

feri, alteri ne feceris, eique oppositam, sacrae etiam inculcant litterae, eo modo discrimine, vt grauiora addant momenta, quam ratio sibi relicta potest excogitare. Quae qui orationis flumine vt alter Chryso- stomus proponit, flectet auditorum animos, quo demum cunque velit, et si non praeceptis modo sed exemplo etiam docet, fieri non potest, quin meliores faciat ciues.

Omnia societas certis fundata est legibus, sine quibus consistere non potest. Quum autem non omnes prouisi sint ad illas obseruandas, constituantur iudices necesse est, qui sedulo excubent ac vigilent, ne ab altero alteri fiat iniuria. Hi lites componunt, suam tribuunt cuique, exquisitè circumspiciunt, ne quis impune laedatur; vigilant pro vniuersa ciuitate, communem ante oculos habent salutem, rem publicam praestant incolumem, florentem, vigentem. Tranquillus igitur ciuitatis status, quo nec hostem externum, nec seditionem metuit, a iurisconsultis dependere videtur paene omnis. Sed non singularum modo ciuitatum, sed regnorum etiam integrorum iura ab iis sancta seruantur. Pacis eos publicae custodes rectè nuncupaueris; quae si forte turbata et horrendis bellis deuastatae fuerint regiones, a summis hisce viris, qui principibus sunt a consiliis, quibusque gentis cuiusuis iura sunt perspecta, furore armorum sopito, solet confici atque confirmari. Ita autem saepe numero comparatae sunt leges ciuiles, latae a maioribus, vt ab imperito non plane intelligi queant. Quare a priscis inde temporibus fuere caussarum patroni, qui, adquisita iuris notitia, verba pro aliis fecerunt, eoque viderunt, ne is, cuius causam in se susceperant, ab altera parte defraudaretur. Hi viri, in quos plebs saepe fulmen brutum emittit, dummodo maneant in officio, omni laude digni optimo iure censendi sunt. Namque horum ope iudices causam facilius perspicere, verum a falso discernere, ius dicere et quod cuius debetur, possunt tribuere. Quicumque igitur secure viuere cupit, nobiscum fateatur, iurisconsultos reipublicae maxima praestare commoda, quippe sine quibus labare et breui penitus corrui debet.

Ita a natura procreamur nos mortales, vt morborum stamina nobiscum nascantur, vtque ipsa adeo natiuitate doloribus inde ortis simus obnoxii. Nexus, cui immergimur naturaliter et proxime, res externae, tempestates, varie adficiunt corpus, turbatam reddunt eius conditionem, atque valetudinem infirmant ac debilitant. In primis au-
tem

tem nostra ipsorummet saepe culpa subest, nostra scilicet adcuranda in-
temperantia, cui in adolescentia fuimus dediti, quae vires infringit,
et enervatum et exhaustum corpus tradit senectuti. Largior autem
natura, quae indigentiae succurrit nostrae, medicinam quoque his
morbis paravit, quam prata saluberrimis ornauit herbis, quibus mederi
cuius fere malo possumus. Verum non omnibus licet diuinam illam
exercere artem. Adcuratam supponit cognitionem humani corporis
structurae, stupendae huius machinae, diuersorumque, quibus agi-
tatur, vectium, trochlearum atque rotarum. Perspexisse iuuat, quem
quaeuis particula praestet usum, quis oriatur status, si vel tenuissima
pertubetur. Postulat deinde distinctam morborum, qui cruciare mor-
tales solent, notitiam, vnde oriatur vnusquisque, quaenam habeat
συμπτωματα, quae *κριτηρια*, quos effectus producat. Tandem requirit ex-
actam *φαρμακων* scientiam, ex quibus quoduis vel herbis, vel metallis,
ac quo modo paretur et misceatur, vt salutaris inde fiat medicina.
Qui ita instructus exercendae se tradit medendi arti, eius, vt ego qui-
dem opinor, in rem publicam merita tanta sunt, tamque eximia, vt
non satis praedicari possint. Num enim paruum existimamus, dies
noctesque in visendis infirmis et graui morbo laborantibus consumere,
nil nisi querulas et lugubres cognatorum voces audire, foedum et te-
trum odorem, attrahere, pestilentia non subterfugere loca, neque iis
opem negare aegrotis, qui

Afflatuque nocent et agunt contagia late; (*)

venenatum adeo recipere aërem, et praesentissimo periculo se vitam-
que exponere suam? Qui, postquam semel aegrotarunt, bonam valetu-
dinem, vti par est, aestimare didicerunt, expertique nouerunt, quam
sit iucundum, ex graui recreari morbo, hi certe peritum et pruden-
tem medicum quouis honore dignum iudicabunt. Quid enim nos
iuuant opes, diuitiae, dignitates, voluptates, si corporis valetudo pro-
hibet, quo minus illis fruamur.

Haecenus perspectum dedimus, quanta et quam egregia litte-
rarum humaniorum pariter ac sacrarum, nec non iurisprudentiae et
artis medendi cultores in humanum genus commoda diffundant ac
beneficia. Quum autem plures restent scientiae, quas in praesenti
sigillatim profèqui haut possumus, sumamus adhuc, si placet, mathe-
fin,

(*) Ouid. Metam. VII. 551.

fin, et, qui reipublicae inde nascantur fructus, paucis dispiciamus. Vix autem vllam esse puto scientiam, quae tanta societati humanae adferat comoda, quanta ex mathematicis disciplinis in eam redundant. Firmat attentionem, acuit iudicium, ratiocinationem format, claris et distinctis, immo completis rerum notionibus, certis veritatum demonstrationibus nos adsuefacit, genuinum sapientiae et virtutis amorem, laborum patientiam, modestiam, et amicam iustae correctionis tolerantiam producit. Praeterea omnes fere quas nouimus ciuiles artes mathematica fundatae sunt. Arithmetica carere posse neminem, exemplo nobis esse possunt infimae sortis homines, qui defectu huius scientiae digitis res numerare coguntur; quo ostendunt fatis, ipsam emendi, vendendique rationem arithmeticae auxilio sustentari. Mercatores breui aes contraherent alienum, et vectigalibus qui praesunt, generatim, qui publicos administrant redditus, mox foro cedere deberent, nisi artis numerandi probe essent gnari.

A geometria plurimi artifices suas acceperunt artes, quibus, societati humanae inferuendo, panem lucrantur. Dum sartor mensurat corpus nostrum, superficiem eius determinat, et secundum mensuram acceptam ita signat et scindit pannum, vt, postquam confusus fuerit, corpori nostro conueniat. Hic non minus quam ii, qui pileos conficiunt, capillorum quoque concinnatores atque sutores regulam illam mathematicam obseruant: si duo conueniunt alicui tertio, conueniunt inter se. Nam quia noua tunica, calceamentum, pileus et capillamentum ad mesuram illam elaborata sunt atque constructa, recte colligunt, ea nostro quoque corpori apta fore. Verum quidem est, bonos illos homines regulam illam geometricam ignorare; attamen certum est, omnes illas artes non nisi geometriae ope esse inuentas.

Sine mechanica, quae vires corporum nos docet, quatenus in motu sunt, nec molas haberemus, quibus frumenta commode contunduntur, nec horologia, horarum indices, nec omnes alias machinas, quibus corporis tegumenta conficiuntur. Tibialia, linteum, pannum et vestes sericas ignoraremus, nisi ipsae araneae nos texendi docuissent artificium, mechanica autem machinas inuenisset, quibus varia haec textilia fieri possunt. Quis currus, rhedas, trahas, nauigia, mechanicae ope exstructa negabit? Frustra sudarent opifices plurimi sine hac

B

scien-

scientia, quum, quae pro facilitando opere suppetunt instrumenta, e confertissimo mechanices promptuario desumpta fuerint fere omnia; nec quisquam temere ibit inficias, debere etiam agrorum culturam huic disciplinae suas pariter machinas et elementa.

Astronomia nouum praebet pro mathematicarum scientiarum utilitate argumentum. Numquam certe ad summum illud, in quo nunc superbit, fastigium ascendisset, ne spirasset quidem vmquam, mercatura, nisi alas ipsi aptasset utilissima mathesis, viam indicans, non nisi exacta siderum notitia inuestigandam, qua vasta maris aequora fulcare, ad extremos currere Indos, indeque, quae vsui nostro inferuiunt, aduehere, sicque fortunas nostras augere quam maxime liceret.

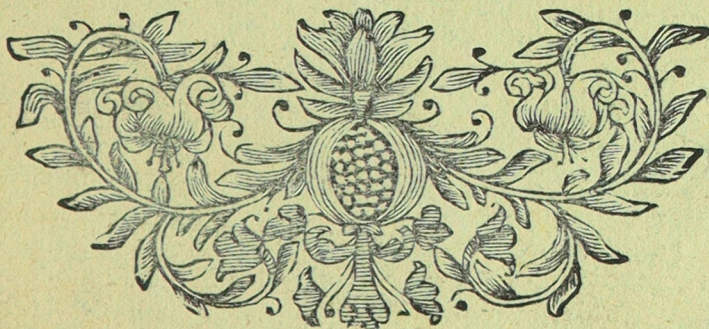
Architecturae vsus, vel in pace eum spectes, vel in bello, semper manebit insignis. Vt negotia nostra commode perficere; vt vel ab aëris iniuriis corpus et bona nostra, vel ab excursionibus hostium tueri nostros fines queamus, hoc omne illi debemus scientiae, quae domum exstruere, et urbem munire nos docuit. Architecti, fabri lignarii, murarii atque tignarii, sculptores quoque, alique opifices artes suas ab architectura repetunt.

Longum esset, singulas percurrere matheosos partes, et quid a quauis expectare liceat, ostendere. Sufficiant haec pauca ad summam eius in republica utilitatem probandam; et generatim quae disputauimus sufficiant, ad egregia demonstranda commoda, quae eruditio adfert reipublicae. Obmutescant igitur querulae de doctorum viro- rum frequentia voces, quum tantum abest, vt illa societati humanae obsit, vt potius summa sibi commoda inde habeat polliceri. Id modo agamus sedulo, vt vere eruditorum numerus, qui hant ita magnus est, in dies magis magisque crescat. Caueamus igitur, ne cui auctores simus, vt inuita Minerua Musis stipendia faciat; caueamus, ne quem ad certum studiorum genus cogamus, a quo eius longissime natura animusque abhorret. Integrum cuiuis relinquamus, eam prae caeteris eligere vel artem vel scientiam, cui ingenium a natura aptum accepit. In id omni animi impetu incumbamus, vt ingenium, facultates, pro- pensiones eorum, qui Musarum castra sequi decreuerunt, examinemus-
quo

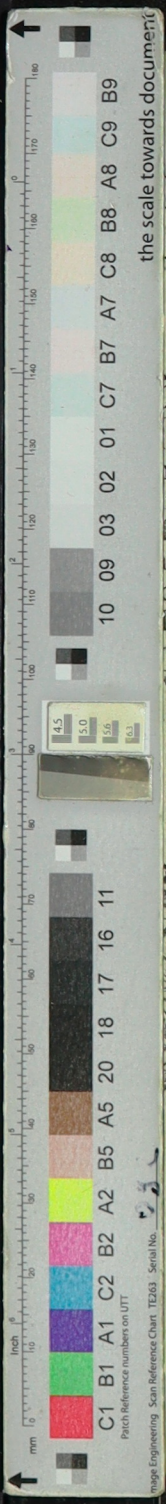

quo facto ipsis suadeamus, vt ei sese tradant scientiae, quae maxime ipsis videtur conuenire. De quo doctoris scholastici officio, in examinando ingenio eorum, qui curae illius commisi sunt, castina luce plura differendi opportunitas mihi dabitur.

Quum enim, ab AMPLISSIMO SENATV ad publicum Gymnasii Rectoris munus euocatus, iam in eo sim, vt prouinciam benignissime mihi decretam solemniter in me suscipiam: non putauit esse alienum loco, tempore, institutis nostris, publicum docendi munus auspicaturus, de necessario hoc praeceptoris officio verba facere. Destinatus est huic orationi castinus si Deus dederit dies ab hora VIII. antemeridiana, ad quam, gratiose, beniuole et humaniter audiendam, vt VIRI MAGNIFICI, CONSULTISSIMI, PATRES HVIVS CIVITATIS AMPLISSIMI, et omnes rei litterariae, Gymnasii in primis nostri, MAECENATES, PROMOTORES, FAVTORES et AMICI, comparere frequentes, ne dedignentur, demissis ac perofficiosis, suo quemque loco, precibus, cupiorogatum. P. P. BILEFELDAE, a. d. IIII. Aprilis CIO IO CCLVIII.

F ROSS
Buchbinderei
ROSTOCK.
Wellenweberstraße

adeamus, vt ei fese tradant scientiae, quae maxime
uenire. De quo doctoris scholastici officio, in examinan-
, qui curae illius commissi sunt, craftina luce plura
tunitas mihi dabitur,

nim, ab AMPLISSIMO SENATV ad publicum
is munus euocatus, iam in eo sim, vt prouinciam
hi decretam solemniter in me suscipiam: non pu-
m loco, tempore, institutis nostris, publicum do-
spicaturus, de necessario hoc praeceptoris officio ver-
stinatus est huic orationi craftinus si Deus dederit dies
ntemeridiana, ad quam, gratiose, beniuole et hu-
dam, vt VIRI MAGNIFICI, CONSULTISSIMI,
VS CIVITATIS AMPLISSIMI, et omnes rei
mnafii in primis nostri, MAECENATES, PRO-
FAVTORES et AMICI, comparere frequentes, ne
emissis ac perofficiosis, suo quemque loco, precibus,
P. P. BILEFELDAE, a. d. IIII. Aprilis CIO IO CCLVIII.

